

we face every day, often without even knowing about it and usually – not focusing attention on this, because it's representation, from time to time manage each. Most people have a natural (unconscious) presentation itself; artificial self-presentation exists except for the natural. Self-presentation (eng. self-presentation, own presentation) is verbal or non-verbal demonstration personality itself in the system of interpersonal communication in order to create a positive impression of itself and be accepted by circle of communication. The purpose of artificial self-presentation – present oneself (submit) to significant people in the best light for the sake of the credibility of the upcoming action "presented".

Natural self-presentation is connected with the essence of human, her views about herself, artificial – mostly ignores, creates a new "person", other than real. Artificial self-presentation leads to manage impression (in his way) about herself in significant people in important situations, to wear virtual "mask", which other people might not be perceived as such.

The existing definitions of the notion of self-representation of different only in form, whereas the essence is the same: to "manage the impression", "ability to submit yourself", "means of manifestation of himself", "means of influence", – in general – not appear to be such as it actually is, pretend to be someone (just to be accepted "necessary" people). The necessity of self-representation can predetermine to unwillingness of others to accept the man as he really is. Self-presentation can be accessed from within the self-disclose to self-revelation, representation of idealized self-image, the creation of the image or performing a specific role. Self-presentation and its tactics associated with components of self-attitude and ideas of students about themselves implemented in interpersonal relations. The majority of students-psychologists in communicating show sincerity and emotion, pay attention to the impression that make on others, but not prone to manipulation impression; use all of the tactics of self-presentation, giving preference to the apology.

Key words: *self-presentation, self-monitoring, self-attitude.*

Отримано: 19.05.2014 р.

УДК 37.015.3:378.661-057.875

Чукавіна Т.Е.

ОСОБЛИВОСТІ ПЕДАГОГІЧНОГО СПІЛКУВАННЯ ВИКЛАДАЧІВ ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН У МЕДИЧНИХ ВНЗ

Чукавіна Т.Е. Особливості педагогічного спілкування викладачів гуманітарних дисциплін у медичних ВНЗ. Робота присвячена теоретичному та емпіричному вивченню індивідуально-психологічних особливостей і комунікативної спрямованості педагогічного спілкування викладачів дисциплін гуманітарного циклу вищих навчальних медичних закладів та виділенню типів їх міжособистісних стосунків. Досліджено особливості саморегуляції поведінки викладачів дисциплін гуманітар-

ного циклу; проведений аналіз типів міжособистісних стосунків викладачів чоловічої та жіночої статі; розглянуто зв'язок між стилем педагогічного спілкування та ставленням викладача до себе; визначено рівень комунікативного контролю викладачів чоловічої та жіночої статі; представлено результати діагностики самоактуалізації особистості викладачів гуманітарних дисциплін.

Ключові слова: спілкування, стиль педагогічного спілкування, педагогічна взаємодія, тип міжособистісних стосунків, стиль саморегуляції поведінки, самоставлення, комунікативний контроль, самоактуалізація особистості.

Чукавина Т.Э. Особенности педагогического общения преподавателей гуманитарных дисциплин в медицинских ВУЗ. Работа посвящена теоретическому и эмпирическому изучению индивидуально-психологических особенностей и коммуникативной направленности педагогического общения преподавателей высших учебных медицинских учреждений, специализирующихся в области дисциплин гуманитарного цикла. В статье проведен анализ типов межличностных отношений преподавателей мужчин и женщин; исследованы особенности саморегуляции поведения преподавателей дисциплин гуманитарного цикла; изучена связь стиля педагогического общения и отношения преподавателя к себе; определен уровень коммуникативного контроля преподавателей мужчин и женщин; представлены результаты диагностики самоактуализации личности преподавателей гуманитарных дисциплин.

Ключевые слова: общение, стиль педагогического общения, педагогическое взаимодействие, тип межличностных отношений, стиль саморегуляции поведения, самоотношение, коммуникативный контроль, самоактуализация личности.

Постановка проблеми. Зміни, що відбуваються останнім часом в Україні, стосуються усіх сфер суспільного життя. В суспільстві зростає інтерес до загальнолюдських цінностей та ідеалів. У сфері освіти це явище реалізується як прагнення до її гуманізації, інтегруючою засадою якої виступає формування здорової, гармонійно розвиненої особистості. Закони України "Про освіту", "Про вищу освіту" та Національна доктрина розвитку освіти України в ХХІ столітті, Державна комплексна програма "Вчитель" визначили необхідність реформування педагогічного процесу, в напрямку демократизації й гуманізації. Процес становлення української держави потребує компетентних та високопрофесійних спеціалістів. При входженні України до Європейської освітньої системи в рамках Болонського процесу перед медичною освітою ставляться високі вимоги.

Очевидно, що у процесі вирішення низки завдань, пов'язаних із розбудовою системи освіти на засадах гуманізації й гуманітаризації, проблема спілкування, зокрема педагогічного, набуває виняткового

значення, адже саме зміст і особливості взаємовідносин учасників педагогічного процесу визначають у кінцевому результаті можливість досягнення стратегічної мети освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченню особливостей педагогічного спілкування в цілому та окремих його аспектів присвячено низку робіт вітчизняних та зарубіжних авторів. Так, зокрема, ними досліджуються сутність та класифікація стилів педагогічного спілкування (М.О. Березовін, В.М. Галузяк, В.О. Кан-Калик, Г.О. Ковальов, Я.Л. Коломинський, Т.Н. Мальковська, Н.Ф. Маслова, А.В. Петровський, Є.В. Суботський, А.О. Русалінова, С.О. Шеїн та ін.), проблема їх ефективності та наслідків (Р. Бернс, О.О. Бодальов, Г.В. Коломієць, Т.Н. Мальковська, Н.Ф. Маслова, В.С. Мухіна, В.А. Рахматшаєва та ін.), питання про їх детермінанти (Л.І. Габдуліна, В.М. Галузяк, А.Г. Ісмагілова, А.О. Коротаєв, Г.С. П'янкова, С.А. Рябченко, Т.С. Тамбовцева та ін.) та шляхи їх формування і корекції (В.М. Галузяк, Г.В. Коломієць, Л.А. Петровська, Т.С. Яценко та ін.). У наукових працях, присвячених новітнім тенденціям суспільного розвитку (В. Лутай, К. Молленхауер, Л. Ситниченко, Ю. Хабермас), наголошується на ролі комунікативних зв'язків і взаємодій як визначальних чинників позитивних змін у найважливіших галузях життя – економічній, соціальній, культурній та освітній. Невпинне зростання обсягів і джерел інформації спричиняє визнання комунікації головним засобом досягнення суспільної злагоди в процесі соціальних взаємодій [1; 3; 4; 6; 8; 9].

Існуюча на даний момент педагогічна практика професійної підготовки викладачів медичних навчальних закладів свідчить про низку серйозних недоліків у забезпеченні їх комунікативної підготовки як умови ефективного виконання професійно-педагогічних обов'язків. Маючи рунтовну спеціальну підготовку, вони часто бувають непідготовленими до налагодження взаємостосунків із студентами, допускають серйозні прорахунки і помилки в організації професійно-педагогічного спілкування. Така непідготовленість на практиці приводить до появи неефективних стилів професійно-педагогічного спілкування, що, в свою чергу, детермінує негативні наслідки у навчально-виховному процесі.

Метою даної роботи стало теоретичне й емпіричне вивчення індивідуально-психологічних особливостей і комунікативної спрямованості педагогічного спілкування викладачів дисциплін гуманітарного циклу вищих навчальних медичних закладів та виділення типів їх міжособистісних стосунків.

Виходячи з власного досвіду роботи, а також із напрацювань і практичних розвідок колег-викладачів, можна визначити наступні ха-

рактерні риси засвоєння дисциплін гуманітарного циклу студентами медичних ВНЗ, насамперед це те, що дисципліни гуманітарного циклу нерідко студенти-медики сприймають як "другорядні", не потрібні у подальшій професійній діяльності, що, відповідно, визначає низький коефіцієнт корисної дії при їх вивченні ("прослухав і забув"); крім того, ми відмічаємо й зниження якості загальної гуманітарної підготовки випускників загальноосвітніх шкіл, де попри декларовану гуманітаризацію та гуманізацію освіти, основна увага приділяється засвоєнню дисциплін природничо-математичного циклу.

За таких умов необхідно виділити два головних аспекти у співпраці викладача й студента. По-перше, спілкування з викладачем під час практичних, лабораторних і лекційних занять, по-друге, допомога студентові під час виконання самостійної роботи. Звичайно, курс дисциплін, який передбачений у вищих медичних закладах, включає в себе різноманітний спектр дисциплін як природничих, так і гуманітарних. Основна проблема, яка постає перед викладачами, полягає у відсутності зацікавленості та пасивності студентів медичних закладів, слабкій мотивації при вивченні дисциплін, особливо гуманітарних. Тобто, викладачі гуманітарного сектору повинні постійно перебувати в пошуках нових ефективних методик і засобів педагогічної взаємодії зі студентами. Аналіз психолого-педагогічної літератури, присвяченої темі спілкування і комунікації, надає змогу зробити висновок, що комунікативні якості особистості розглядаються як органічна складова багатогранного процесу життєдіяльності, у тому числі й організації педагогічного спілкування у вищій школі. Важливою при цьому постає проблема адекватності сприймання себе у спілкуванні під час взаємодії його учасників, визнання значущості індивідуально-психологічних особливостей співрозмовників, можливості швидкого засвоєння нових, більш ефективних форм комунікативної поведінки.

Для аналізу типів міжособистісних стосунків викладачів чоловічої та жіночої статі, нами були визначені середні значення кожного із октантів методики "Діагностика міжособистісних стосунків" та проведена перевірка гіпотези про рівність середніх чоловічої та жіночої вибірки за t-критерієм Стьюдента (табл. 1).

Згідно з методикою "Діагностика міжособистісних стосунків" для викладачів гуманітарних спеціальностей характерні співробітницький-конвенціональний (сьомий октант), відповідальний-великодушний (восьмий октант) та владний-лідуючий (перший октант) типи міжособистісних стосунків.

Особливості міжособистісних стосунків викладачів гуманітарних дисциплін (за t-критерієм Стьюдента)

Октант	Тип міжособистісних стосунків	Стать	Середнє	Середній ранг	T-критерій	p
1	Владний-лідуючий	Жіноча	6,01	47,18	- 0,079	0,927
		Чоловіча	6,0	46,74		
2	Незалежний-домінуючий	Жіноча	4,76	42,44	- 1,981	0,063
		Чоловіча	5,74	53,61		
3	Прямолінійний-агресивний	Жіноча	4,65	43,28	- 1,515	0,106
		Чоловіча	5,45	52,38		
4	Недовірливий-скептичний	Жіноча	5,04	49,35	- 1,021	0,307
		Чоловіча	4,79	43,59		
5	Покірний-сором'язливий	Жіноча	3,69	44,97	- 0,881	0,378
		Чоловіча	4,13	49,93		
6	Залежний-слухняний	Жіноча	4,27	48,35	- 0,583	0,560
		Чоловіча	4,16	45,05		
7	Співробітницький-конвенціональний	Жіноча	7,44	47,54	- 0,232	0,817
		Чоловіча	7,44	46,22		
8	Відповідальний-великодушний	Жіноча	6,85	47,67	- 0,290	0,772
		Чоловіча	6,68	46,03		

За результатами перевірки гіпотези про рівність середніх за критерієм Стьюдента, можемо констатувати відсутність статистично значущих відмінностей між представниками чоловічої та жіночої статі за усіма октантами ($p > 0,05$). Стиль педагогічного спілкування безпосередньо залежить від навичок саморегуляції поведінки. Саморегуляція, зазначає Л.Г. Дика, як і будь-яке психічне явище, виступає як цілісна система та завжди демонструє індивідуальну та особистісну забарвленість [2, с. 28-37].

У таблиці 2 для визначення особливостей саморегуляції поведінки викладачів ми використали методику опитувальник "Стиль саморегуляції поведінки" В.І. Моросанової [5, с. 137-145].

Отже, досліджувані викладачі гуманітарних дисциплін характеризуються високим рівнем загальної саморегуляції, водночас жінкам складніше, ніж чоловікам прогнозувати та оцінювати результати власної діяльності, втім вони більш гнучкі, легше адаптуються до нових ситуацій, у тому числі й комунікативних, що часто виникають у педагогічному процесі, однак їхня самооцінка та поведінка нерідко залежать від оцінки інших людей. Загалом, як показав статистичний аналіз, за рівнем саморегуляції жінки-викладачі значуще відрізняються від чоловіків-викладачів, тобто мають нижчий рівень саморегуляції, втім характеризуються достатньо високою адаптивністю, що дозволяє їм успішно виконувати свої професійні обов'язки.

Таблиця 2

**Особливості саморегуляції поведінки викладачів
гуманітарних дисциплін**

Тип міжособистісних стосунків	Стать	Середнє	Середній ранг	T-критерій	p
Планування (Пл)	Жіноча	6,8	67,12	0,442	0,673
	Чоловіча	7,2	70,11		
Моделювання (М)	Жіноча	3,2	34,19	-1,048	0,399
	Чоловіча	5,7	58,15		
Програмування (Пр)	Жіноча	6,6	66,89	-2,003	0,05*
	Чоловіча	8,4	119,23		
Оцінювання результатів (Ор)	Жіноча	3,7	38,85	1,042	0,289
	Чоловіча	4,4	43,87		
Гнучкість (Г)	Жіноча	7,2	76,19	1,049	0,301
	Чоловіча	6,4	64,18		
Самостійність (С)	Жіноча	4,6	49,33	-2,120	0,05*
	Чоловіча	6,2	60,81		
Загальний рівень саморегуляції (РС)	Жіноча	32,1	110,85	-2,223	0,04*
	Чоловіча	38,3	107,25		

* відмінності статистично значущі при $p < 0,05$

Частотний розподіл за методикою "Стиль саморегуляції поведінки" викладачів гуманітарних дисциплін представлено у табл. 3.

Таблиця 3

**Частотний розподіл за методикою "Стиль саморегуляції
поведінки" викладачів гуманітарних дисциплін**

Рівні саморегуляції	Високий		Середній		Низький	
	Кількість	Відсоток	Кількість	Відсоток	Кількість	Відсоток
Викладачі гуманітарних дисциплін	16	32,65%	23	46,93%	10	20,40%

Отже, досліджувані викладачі гуманітарних дисциплін характеризуються переважно середнім рівнем розвитку довільної саморегуляції поведінки. Для них характерні середня сформованість процесу планування та високий рівень розвитку процесу моделювання. Крім того, викладачам властиві низька усвідомленість і стійкість цілей діяльності, нерідко невизначеність і мінливість планів. Високий рівень за шкалою програмування проявляється в потребі детально розробляти програми власних дій. Такі люди схильні заздалегідь формувати самостійну програму виконавських дій, визначають і складають схему майбутньої діяльності, зокрема викладацької. Вони зосереджені на процесі виконання діяльності, їм властива наполегливість у подоланні перешкод, енергійність і працездатність. Програма їх поведінки зберігає свою стійкість незалежно від умов її виконан-

ня і наявних перешкод, і при звичайних заняттях і в умовах підвищеної відповідальності за результат. Ці люди схильні до оперативної роботи, проте зниження показників за шкалою оцінки результатів, недостатня строгість критеріїв успішності діяльності може проявлятися у надмірній самовпевненості, певній легковажності, відсутності зваженої критичної оцінки самих себе, своїх дій та отриманих результатів, що призводить до того, що результати можуть не відповідати спочатку наміченим цілям. У спілкуванні такі люди прагнуть бути у згоді з думкою оточуючих, слідуєть умовам, правилам і принципам хорошого тону. Прагнуть допомагати іншим людям, проявляють розуміння і дружелюбність, приймають допомогу оточуючих. Вони легко пристосовуються до будь-яких умов, тобто їм властива висока адаптивність. Викладачі гуманітарних дисциплін намагаються поводитися відповідно до виробленої стратегії, однак часто змінюють цілі та плани, так як приймають рішення на основі заданих ззовні критеріїв тобто значною мірою перебувають під впливом оточуючих людей. Життєві плани таких людей нестійкі, залежать від думки інших людей та достатньо легко коригуються.

Для з'ясування зв'язку стилів педагогічного спілкування та ставлення до себе, ми використали методику С. Пантілеєва [7]. Результати дослідження представлено у табл. 4.

Таблиця 4

Показники різних аспектів самоставлення досліджуваних викладачів різної статі (за t-критерієм Стьюдента)

Фактори самоставлення	Стать	Середнє	Середній ранг	T-критерій	p
Відкритість	Жіноча	3,6	33,89	-0,059	0,553
	Чоловіча	3,0	32,19		
Впевненість у собі	Жіноча	5,6	56,12	0,386	0,402
	Чоловіча	5,4	54,12		
Самокерівництво	Жіноча	3,0	34,11	-0,955	0,407
	Чоловіча	3,7	38,85		
«Дзеркальне Я»	Жіноча	4,8	47,12	0,847	0,886
	Чоловіча	4,7	47,66		
Самоцінність	Жіноча	7,2	73,12	0,840	0,883
	Чоловіча	7,1	72,16		
Самоприйняття	Жіноча	3,2	37,11	1,634	0,043*
	Чоловіча	4,8	47,30		
Самоприв'язаність	Жіноча	7,4	76,12	0,558	0,342
	Чоловіча	6,7	69,34		
Внутрішня конфліктність	Жіноча	7,8	78,18	1,934	0,044*
	Чоловіча	5,8	56,19		
Самозвинувачення	Жіноча	3,4	35,17	0,442	0,859
	Чоловіча	3,7	36,38		

* відмінності статистично значущі при $p < 0,05$

Згідно з табл. 4, досліджувані характеризуються високим рівнем самоцінності і самоприв'язаності, жінкам властивий високий рівень внутрішньої конфліктності, натомість чоловіки-викладачі мають відносно вищою за жінок ступінь самоприйняття. Досліджувані характеризуються незбалансованістю різних аспектів, спостерігається наявність внутрішніх конфліктів, нестійкість самооцінки та залежність ставлення до себе від думки оточуючих. Статистично значущі відмінності у проявах самоставлення викладачів гуманітарних дисциплін різної статі виявлено за шкалами "самоприйняття" і "внутрішня конфліктність" (при $p < 0,05$), при цьому чоловіки характеризуються вищим рівнем самоприйняття та менш вираженою внутрішньої конфліктністю порівняно із досліджуваними жінками.

Комунікативний контроль – це вміння будувати спілкування з урахуванням ситуації, поведінки та емоцій учасників комунікативного процесу. Згідно з М. Шнайдером, люди з високим комунікативним контролем постійно стежать за собою, добре обізнані, де і як себе поводити, вони добре управляють своїми емоційними проявами. Разом із тим, відчувають значні труднощі в спонтанності самовираження, не люблять непрогнозованих ситуацій. Люди з низьким комунікативним контролем безпосередні і відкриті, але можуть сприйматися оточуючими як надмірно прямолінійні і нав'язливі.

Результати діагностики за методикою комунікативного контролю представлено у табл. 5.

Таблиця 5

Результати діагностики викладачів гуманітарних дисциплін за методикою комунікативного контролю

Рівні комунікативного контролю	Викладачі чоловічої статі		Викладачі жіночої статі	
	Кількість	Відсоток	Кількість	Відсоток
Високий комунікативний контроль	6	28,57%	7	25,0%
Середній комунікативний контроль	13	61,90%	9	32,14%
Низький комунікативний контроль	2	9,53%	12	42,86%

Таким чином, викладачі гуманітарних спеціальностей чоловічої статі характеризуються переважно середнім рівнем комунікативного контролю (61,90%), тобто вони безпосередні у спілкуванні, щиро ставляться до інших, але стримані в емоційних проявах, співвідносять свої реакції з поведінкою

оточуючих людей. Натомість жінкам властивий переважно низький рівень комунікативного контролю (42,86%), для них характерна щирість і недостатня стриманість в емоційних реакціях, нерідко це виражається в імпульсивних проявах, роздратованості, що значною мірою може бути зумовлено не стільки індивідуально-психологічними особливостями, а й ситуацією хронічної втоми, часто властивої викладачам.

Статистичний аналіз отриманих даних за методикою комунікативного контролю наведено у табл. 6.

Таблиця 6

Статистичний аналіз даних чоловічої та жіночої вибірки за методикою комунікативного контролю

Показник	Стать	Середнє	Середній ранг	T-критерій	p
Комунікативний контроль	Жіноча	3,1	33,18	-2,398	0,04*
	Чоловіча	5,6	50,38		

За результатами статистичного аналізу можна зробити висновок, що відмінності у проявах комунікативного контролю чоловіків і жінок статистично значущі, що відповідно й позначається на стилях їх педагогічного спілкування зі студентами.

Педагогічне спілкування значною мірою залежить від самореалізованості особистості викладача. З метою діагностики ми використали методику "Діагностика самоактуалізації САМОАЛ, результати викладачів гуманітарних дисциплін представлено у табл. 7.

Таблиця 7

Діагностика факторів самореалізації особистості викладачів гуманітарних дисциплін

Фактори самореалізації	Стать	Середнє	Середній ранг	T-критерій	p
Шкала орієнтації в часі	Жіноча	5,3	54,19	0,774	0,456
	Чоловіча	5,4	45,49		
Шкала цінностей	Жіноча	4,5	56,18	0,509	0,562
	Чоловіча	4,4	44,37		
Погляд на природу людини	Жіноча	6,9	69,10	0,901	0,590
	Чоловіча	6,3	63,19		
Потреба в пізнанні	Жіноча	6,3	63,19	0,392	0,389
	Чоловіча	6,7	67,19		
Креативність	Жіноча	9,9	99,10	0,592	0,559
	Чоловіча	10,3	110,67		
Автономність	Жіноча	5,3	52,10	0,459	0,449
	Чоловіча	5,8	58,15		
Спонтанність	Жіноча	3,2	32,10	0,592	0,558
	Чоловіча	3,1	31,88		
Саморозуміння	Жіноча	3,7	38,99	0,349	0,391
	Чоловіча	3,3	33,88		

Фактори самореалізації	Стать	Середнє	Середній ранг	T-критерій	p
Самозвинувачення	Жіноча	3,7	38,92	0,640	0,200
	Чоловіча	2,5	28,37		
Аугосимпатія	Жіноча	6,3	64,01	0,530	0,399
	Чоловіча	6,5	65,93		
Шкала контактності	Жіноча	9,3	103,12	0,452	0,302
	Чоловіча	9,6	98,04		
Шкала гнучкості в спілкуванні	Жіноча	10,1	110,67	0,782	0,494
	Чоловіча	9,6	98,56		

* відмінності статистично значущі при $p < 0,05$

Досліджувані характеризуються позитивним поглядом на природу людини, відчувають симпатію та довіру до людей, однак нерідко залежать від думки оточуючих, мають нестійку самооцінку і схильні перебільшувати негативне значення подій в їхньому житті. Ми зазначаємо, що викладачі гуманітарних дисциплін переважно є творчими особистостями (насамперед це стосується викладачів філології, серед захоплень яких часто є літературна творчість), досліджувані мають низький рівень спонтанності, намагаються відповідати загальноприйнятним нормам, витрачають забагато зусиль задля контролю своєї поведінки і висловлювань, що призводить до підвищення рівня тривожності й погіршення загального психологічного благополуччя. Крім того викладачам гуманітарних дисциплін властива схильність до взаємокорисних і приємних контактів із іншими людьми, натомість ситуації формального спілкування часто вважаються ними некомфортними саме через необхідність більшого самоконтролю та менших можливостей для самовиразу. Втім, властива викладачам гнучкість у спілкуванні дозволяє їм бути успішними у своїй професії та достатньо ефективно взаємодіяти із колегами та студентами. Статистичних відмінностей у проявах самореалізації викладачів чоловічої та жіночої статі виявлено не було.

Висновок. Отже, отримані нами результати свідчать про домінування у досліджуваних викладачів тенденцій до співробітництва, ідеалізації гармонії міжособистісних стосунків, потреби відповідати соціальним нормам поведінки. Досліджувані характеризуються високим рівнем загальної саморегуляції, водночас жінкам складніше, ніж чоловікам прогнозувати та оцінювати результати власної діяльності, втім вони більш гнучкі, легше адаптуються до нових ситуацій, у тому числі й комунікативних, що часто виникають у педагогічному процесі, однак їхня самооцінка та поведінка нерідко залежать від оцінки інших людей. Досліджувані мають незбалансованість різних аспектів, спос-

терігається наявність внутрішніх конфліктів, нестійкість самооцінки та залежність ставлення до себе від думки оточуючих. Ми зазначаємо, що викладачі гуманітарних дисциплін переважно є творчими особистостями, мають низький рівень спонтанності, намагаються відповідати загальноприйнятим нормам, витрачають забагато зусиль задля контролю своєї поведінки і висловлювань, що призводить до підвищення рівня тривожності й погіршення загального психологічного благополуччя.

Результати емпіричного дослідження свідчать про домінування у викладачів гуманітарних дисциплін тенденцій до співробітництва, ідеалізації гармонії міжособистісних стосунків, потреби відповідати соціальним нормам поведінки. Їм притаманний відповідальний-великодушний тип міжособистісних стосунків, що характеризується з такими особистісними властивостями, як емоційне залучення, легке вживання в різні соціальні ролі, гнучкість в контактах, комунікабельність та прагнення до діяльності, корисної для усіх людей. Досліджувані викладачі гуманітарних дисциплін характеризуються високим рівнем загальної саморегуляції, водночас жінкам складніше, ніж чоловікам прогнозувати та оцінювати результати власної діяльності, втім вони більш гнучкі, легше адаптуються до нових ситуацій, у тому числі й комунікативних, що часто виникають у педагогічному процесі, однак їхня самооцінка та поведінка нерідко залежать від оцінки інших людей. Викладачі гуманітарних спеціальностей чоловічої статі характеризуються переважно середнім рівнем комунікативного контролю (61,90%), тобто вони безпосередні у спілкуванні, широко ставляться до інших, але стримані в емоційних проявах, співвідносять свої реакції з поведінкою оточуючих людей. Натомість жінкам властивий переважно низький рівень комунікативного контролю (42,86%), для них характерна щирість і недостатня стриманість в емоційних реакціях, нерідко це виражається в імпульсивних проявах, роздратованості, що значною мірою може бути зумовлено не стільки індивідуально-психологічними особливостями, а й ситуацією хронічної втоми, часто властивої викладачам.

Подальші дослідження можуть бути спрямовані на використання результатів, з метою вдосконалення організації процесу підготовки викладачів до професійної діяльності, впроваджені у навчальний процес підготовки аспірантів спеціального практикуму (підготовленої програми) з оптимізації процесу професійного спілкування та формування позитивного стилю педагогічного спілкування у викладачів вищих навчальних закладів. Розроблена програма може бути застосована у навчальному процесі підготовки аспірантів, на курсах підвищення кваліфікації викладачів вузів або на спеціально організованих курсах підго-

товки викладачів до професійної діяльності. Може використовуватися у складанні програм по оптимізації педагогічного спілкування, у розробці корекційно-розвивальних програм з метою вдосконалення процесу професійного спілкування викладачів.

Список використаних джерел

1. Бернс Р. Развитие "Я-концепции" и воспитание / Р. Бернс. – М. : Прогресс, 1986. – 421 с.
2. Дикая Л. Г. Исследование индивидуального стиля саморегуляции психофизического состояния / Л. С. Дикая, В. В. Семикин, В. И. Щедров // Психол. журнал. – 1994. – Т15. – №6. – С. 28-37.
3. Кан-Калык В. А. Учителю о педагогическом общении / В. А. Кан-Калык. – М. : Просвещение, 1987. – 190 с.
4. Коломієць О. В. Про результати дослідження взаємовпливу стилю педагогічного спілкування викладачів та їх індивідуальних особливостей / О. Д. Сафін, О. В. Коломієць // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Військово-спеціальні науки / [відповід. ред. В. В. Балабін]. – К. : Київський ун-т, 2008. – Вип. 20-21. – С. 36-40.
5. Моросанова В. И. Новая версия опросника "Стиль саморегуляции поведения – ССПМ" / В. И. Моросанова, Н. Г. Кондратюк // Вопр. психологии. – 2011. – № 1. – С. 137-145.
6. Мухина В. С. Возрастная психология: детство, отрочество, юность / В. С. Мухина. – [6-е изд.]. – М. : Академия, 2007. – 624 с.
7. Пантеев С. Р. Самоотношение как эмоционально-оценочная система / С. Р. Пантеев. – М. : МГУ, 1991. – 110 с.
8. Петровская Л. А. Теоретические и методические проблемы социально-психологического тренинга / Л. А. Петровская. – М. : Изд-во МГУ, 1988. – 168 с.
9. Петровский В. А. Личностно-развивающее взаимодействие / В. А. Петровский, В. К. Калинин, И. Ю. Котова. – Ростов н/Д, 1993. – 85 с.

Spisok vikoristanix dzherel

1. Berns R. Razvitie "Ja-koncepcii" i vospitanie / R. Berns. – М. : Progress, 1986. – 421 s.
2. Dikaja L. G. Issledovanie individual'nogo stilja samoreguljaccii psihofizicheskogo sostojanija / L. S. Dikaja, V. V. Semikin, V. I. Shhedrov // Psihol. zhurnal. – 1994. – T15. – №6. – S. 28-37.
3. Kan-Kalyk V. A. Uchitelju o pedagogicheskom obshhenii / V. A. Kan-Kalyk. – М. : Prosveshhenie, 1987. – 190 s.

4. Kolomijec' O. V. Pro rezul'tati doslidzhennja vzaemovplivu stilju pedagogichnogo spilkuvannja vikladachiv ta ih individual'nih osoblivostej / O. D. Safin, O. V. Kolomijec' // Visnik Kijivs'kogo nacional'nogo universitetu imeni Tarasa Shevchenka. Vijs'kovo-special'ni nauki / [vidpovid. red. V. V. Balabin]. – K. : Kijivs'kij un-t, 2008. – Vip. 20-21. – S. 36-40.

5. Morosanova V. I. Novaja versija oprosnika "Stil' samoreguljarii povedenija – SSPM" / V. I. Morosanova, N. G. Kondratjuk // Vopr. psihologii. – 2011. – № 1. – S. 137-145.

6. Muhina V. S. Vozrastnaja psihologija: detstvo, otrochestvo, junost' / V. S. Muhina. – [6-e izd.]. – M. : Akademija, 2007. – 624 s.

7. Pantileev S. R. Samootnoshenie kak jemocional'no-ocenochnaja sistema / S. R. Pantileev. – M. : MGU, 1991. – 110 s.

8. Petrovskaja L. A. Teoreticheskie i metodicheskie problemy social'no-psihologicheskogo treninga / L. A. Petrovskaja. – M. : Izd-vo MGU, 1988. – 168 s.

9. Petrovskij V. A. Lichnostno-razvivajushhee vzaimodejstvie / V. A. Petrovskij, V. K. Kalinenko, I. Ju. Kotova. – Rostov n/D, 1993. – 85 s.

Chukavina T.E. Features of pedagogical communication of teachers of humanities disciplines in medical institutions. Analyzed the types of interpersonal relationships of teachers. Proved that teachers of humanities disciplines characterized by conventional co-operative, responsible-generous and overbearing-high-end types. Ascertained that in terms of self-regulation of female teachers differ from men with lower levels of self-regulation, characterized by relatively high adaptability, allowing them successfully perform their duties.

Considered connection between styles of teaching communication and attitude to yourself. Shown, men have higher level of self-acceptance and less level of severe internal conflictual compared to women. Analyzed the results of diagnosis by the method of communication control. Ascertained that men lecturers of humanities disciplines characterized mainly middle-communicative control, whereas women have mostly inherent low of communicative control. Diagnosed self-actualization of teachers identity. Proved that persons in the experiment characterized by a positive view of human nature, but often depend on the opinions of others and tend to exaggerate the negative meaning of events in their lives.

Key words: communication, pedagogical style of communication, pedagogical interaction, the type of interpersonal relationships, style of behavior self-regulation, self-attitude, communicative control, person self-actualization.

Отримано: 6.07.2014 р.